

Тэрміны-кампазіты з інтэрнацыянальнымі кампанентамі ў беларускай тэрміналогіі

Савіцкая І.У., Гаўрош Н.В.

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

У працэсе папаўнення беларускай тэрміналогіі значнае месца належыць складанню (інакш – кампазіцыі, ад лац. *compositio* – складанне, стварэнне), пры якім у адну лексему аб'ядноўваюцца дзве і больш асноў (асноваскладанне) або асобныя словы цалкам (словаскладанне).

Надзвычай шырока выкарыстоўваюцца ў беларускай навукова-тэхнічнай тэрміналогіі лексемы з інтэрнацыянальнымі (пераважна грэка-лацінскімі) кампанентамі ў якасці словаўтваральных сродкаў. Як і афіксы, такія кампаненты не існуюць у свабодным выглядзе, а далучаюцца да цэлага слова, займаючы пачатковую ці канцавую пазіцыю.

Найбольш прадуктыўным тыпам утварэння складаных тэрмінаў з'яўляецца мадэль з першай часткай грэка-лацінскага паходжання, якую часта называюць звязаным кампанентам. Гэты звязаны кампанент уступае ў падпарадкавальную сувязь з апорным кампанентам і выступае ў значэнні прыметніка. Напрыклад: **аэра-** (ад гр. *aer, aeros* 'паветра'; адпавядае паняццям 'паветраны', 'авіяцыйны'): *аэрадром, аэранавігацыя; авія-* (ад лац. *avis* 'птушка'; адпавядае паняццю 'авіяцыйны'): *авіялайнер, авіяматор; вібра* (ад лац. *vibro* 'дрыжу, вагаюся'; адпавядае паняццю 'вібрацыйны'): *вібрасепаратар, вібраўшчыльняльнік*.

У якасці такіх кампанентаў у тэрмінах-кампазітах выступаюць усечаныя асновы грэчаскіх і лацінскіх назоўнікаў і прыметнікаў. Так, сярод элементаў грэчаскага паходжання найбольш актыўныя наступныя: *агра-, астра-, бія-, гідра-, тэрма-, фота-, электра-, макра-, мікра-, магніта-, механа-, мега-, стэрэа-*. Сярод лацінскіх элементаў найбольш пашыраны *аква-, радые-, радыё-, турба-, вела-, каранара-, імуна-*.

Грэка-лацінскія састаўныя часткі могуць ужывацца не толькі ў якасці звязанага кампанента, але і ў якасці апорнага (яны заўсёды канцавыя). Сярод іх найбольш ужывальныя *-бласт, -ген, -грама, -граф, -метр, -скоп, -фон* (з грэчаскай мовы); *-фікацыя, -цыд, -план, -ол* (з лацінскай мовы).

Тэрміны-кампазіты можна падзяліць на некалькі груп: 1) тэрміны, утвораныя ў выніку спалучэння інтэрнацыянальнага кампанента і слова (кампанента) заходнеўрапейскага паходжання: *мікракамп'ютар, гальванаскоп*; 2) тэрміны, утвораныя ў выніку спалучэння грэка-лацінскіх кампанентаў адзін з адным: *гідраплан, тэрмастат*; 3) тэрміны, утвораныя шляхам спалучэння інтэрнацыянальнага элемента са словам славянскага паходжання: *біяпаліва, мікрадабаўка, гідраразмеркавальнік*.